

Freelancemuusikon sosiaaliturva

Muusikkojen liitto 2021

Epäkohtia ja parannusehdotuksia

Freelancer-termi

Freelancer on termi, jolla tarkoitetaan erilaisissa ja eri pituisissa sopimussuhteissa työllistyvää henkilöä. Termillä ei ole lainsäädännössä määritelmää. Siksi freelance-termin käyttö aiheuttaa usein tulkintaongelmia. Freelancemuusikko harjoittaa ammattiaan ilman vakituista työsuhdetta. Freelancemuusikolla saattaa vuoden aikana olla kymmeniä eri työn- tai toimeksiantajia. Freelancemuusikon työtä voi tehdä sekä työsuhteissa että yrittäjänä. Monet toimivat molemmissa rooleissa tilanteen mukaan.

TE-toimistoissa monet freelancerit on tulkittu yrittäjiksi pelkästään sen perusteella, että he ovat kertoneet tekevänsä freelancetyötä. Freelance-termin käyttö on johtanut haastaviin lisäselvityspyyntöihin, jotka vaativat työlainsäädännön tuntemusta ja tarkkaa tietämystä työsuhteen ja yrittäjyyden eroista.

TE-toimiston selvityspyynnöt saattavat johtaa helposti työoikeutta tuntemattoman harhaan, mikä on johtanut virheellisten tietojen antamiseen. TE-toimistojen työvoimapolitiittisissa lausunnoissa on nähtävissä olettamuksia siitä, että luovaa työtä ei voisi tehdä työsuhteisena, mikä ei pidä paikkaansa.

Esimerkki TE-toimistosta muusikolle tulleesta lisäselvityspyynnöstä: ”Toimit freelancetyössä. Ole hyvä ja selvitä milloin työllistyminen on alkanut. Pidätetäänkö palkkiostasi palkan sivukulut? Esitä kopiot palkka- tai palkkiokuiteista. Työskenteletkö työnantajan johdon ja valvonnan alaisena? Työskenteletkö työnantajan tiloissa? Montako toimeksiantajaa sinulla on? Onko sinulla y-tunnus? Onko sinulla YEL/MYEL-vakuutus? Selvitä toimeksiantojen määrä ja sitovuus tunneissa päivä-, viikko- ja kuukausitasolla eli kuinka paljon teet työtä? Oletko valmis vastaanottamaan kokoajatöitä?”

Parannusehdotus:

- Freelancetyön erityispiirteet ja luonne pitäisi ymmärtää paremmin TE-toimistoissa.
- TE-toimistojen osaamista työsuhteisen työn tunnusmerkistöjen tunnistamisessa ja tähän liittyvän oikeuskäytännön tuntemusta tulisi vahvistaa. Työttömäksi ilmoittautuvien hakemuksia käsiteltäessä tulisi huomioida hakijan työoikeudellinen osaamattomuus ja selvittää epäselviä ja tulkinnanvaraisia yksityiskohtia yhdessä hakijan kanssa hyvän hallinnon mukaisesti.
- Freelanceasiakkaat keskitettävä yhteen TE-toimistoon, jossa ymmärretään työn luonne
- Työsuhteen ja yrittäjätoiminnan rajanvetoa pitäisi yhtenäistää eri lainsäädännöissä (vero- ja työttömyys- ja eläketurvainsäädäntö)
- Työsopimuslain työsuhteen tunnusmerkkien päivittäminen

Työsuhteissa toimivan freelancerin on käytännössä helpompi päästä työttömyysturvan piiriin kuin muissa sopimussuhteissa toimivan, sillä vakuuttaminen kuuluu työnantajan velvollisuuksiin. Freelancetyö on periodiluonteista ja työjaksojen väliin jää usein työttömyysjaksoja, jolloin työllistyminen voi olla käytännössä mahdotonta. Työttömyysturva kantaa näiden jaksojen yli.

Yrittäjän pitää huolehtia vakuuttamisestaan itse ja lopettaa yritystoimintansa saadakseen työttömyysetuutta. Useimmat yrittäjämusiikot ovat itsensä työllistäjiä, siksi yritystoiminnan lopettaminen työttömyysetuutta varten aiheuttaa turhaa vaivaa, jos aikomuksena ei ole lopettaa muusikkotoimintaa. Tämän vuoksi monet yrittäjämusiikot ovat käytännössä työttömyysturvan ulkopuolella.

Yrittäjän sosiaaliturva perustuu yrittäjän työttömyysturvavakuutukseen. Alivakuuttaminen on yleistä musiikkialan freelancereiden keskuudessa, siksi sosiaalietuudet jäävät usein pieniksi. Tässä kytee myös eläkepomme tulevaisuudessa, koska eläkettä ei kerry, jos YEL-maksut on maksettu minimin mukaan tai työtä ei ole vakuutettu ylipäättään. Monet alalla toimivat ovat pienituloisia, jotka operoivat YEL-vakuuttamisen rajan alapuolella. Heille ei kerry lainkaan sosiaalietuuksia. Tämä pätee myös työsuhteissa toimiviin pienituloisiin freelancereihin, joille ei kerry työssäoloa.

Musiikki- ja tapahtuma-alalla on paljon pakkoyrittäjyyttä. Monet työnantaja-asemassa toimivat eivät halua mm. taloudellisista syistä tarjota työsuhdetta, vaikka sen tunnusmerkit tosiasiaa täyttävissä. Työsopimuslain pakottavuus työsuhteen tunnusmerkistön täyttyessä tulisi tunnustaa työelämän kaikilla osa-alueilla. Toistaiseksi työsuhteinen työ on työntekijän näkökulmasta paremmin turvattua kuin yrittäjätoiminta. Yrittäjyyden tulisi olla vapaaehtoisuuteen perustuva valinta.

Tekijänoikeuskorvaukset katsotaan verotuksessa ansiotuloksi, mutta ne eivät kerrytä sosiaaliturvaa, koska niistä ei makseta eläkemaksuja. Tekijänoikeuskorvausta maksetaan takautuvasti työstä, joka on tehty kauan ennen kuin korvaukset tilitetään. Tästä aiheutuu tilanne, että tekijänoikeuskorvaukset leikkaavat sosiaalietuuksia, mutta eivät kerrytä niitä.

Parannusehdotus:

- Yhdistelmävakuuttamisen mahdollisuutta on selvitettävä, jotta työn teon muoto ei olisi este sosiaaliturvan saamiselle (samalla vakuutuksella sekä työsuhteinen että ei-työsuhteinen työ).
- Itsensä työllistäjien työttömyysturvaa on kehitettävä ja mahdollistettava kollektiivinen työehtojen neuvottelu-oikeus.
- Työttömyysturvalain päätoimisen yrittäjän käsitteen nykyistä tarkempi määrittely/ohjeistus ja lausuntojen keskittäminen asiantunteviin käsiin. Tällä hetkellä yritystoiminnaksi katsotaan kaikki, ei-työsuhteessa tehty työ.
- Tekijänoikeuskorvaukset tulee jättää huomioimatta työttömyyspäivärahan sovittelussa siltä osin, kuin niitä maksetaan teoksesta, esityksestä tms. joka on tehty ennen työttömyyttä. (Anne Brunilan 2017-työryhmän loppuraportista).

Omassa työssä työllistyminen, apurahat ja työttömyysturva

Koronapandemia on vaihtelevasti estänyt yleisö tapahtumien järjestämistä jo puolentoista vuoden ajan. Tämä tarkoittaa sitä, että lähes kaikki muusikot ovat olleet pitkiä aikoja työttöminä. Osa muusikoista on ansiosidonnaisen työttömyysturvan piirissä, osa Kela:n peruspäivärahalla tai työmarkkinatuella.

Valtavia tulonmenetyksiä on paikattu hakemalla tarjolla olevia tukimuotoja, jotka on tarjottu työskentelyapurahoina. Yhden verottoman apurahan saaminen ei vielä johda ongelmiin, koska TE-toimisto ei arvioi mahdollisen yrittäjätoiminnan pää- tai sivutoimisuutta ensimmäisen neljän kuukauden aikana. Monille on kuitenkin myönnetty useampi työskentelyapurahan ja sen vuoksi on riski menettää työttömyysturva jatkossa. Kun apuraha myönnetään, TE-toimisto tekee arvion, työllistyykö henkilö omassa työssään. Arvio tehdään ajankäytön perusteella, ei ansioiden mukaan.

Apurahan saaminen on saattanut TE-toimistossa johtaa epäilyyn siitä, että henkilö työllistyy omassa työssään eli toimii yrittäjäasemassa. Henkilö saattaa siis olla tietämättään yrittäjä ja menettää sen vuoksi työttömyysetuutensa. Korona-aikana tilanne on ollut paradoksaalinen: muusikon on katsottu työllistyvän omassa työssään, vaikka samaan aikaan työn tekeminen on käytännössä viranomais määräyksellä estetty.

Parannusehdotus:

- Omassa työssä työllistymisen kategoria pitäisi poistaa työttömyysturvalaista
- Apurahojen/yrittäjätyön ”vapaan jakson” pidentäminen nykyisestä neljästä esimerkiksi kuuteen kuukauteen.
- Apurahatyön irrottaminen kokonaan ei-työsuhteisen ”oman työn” statuksesta, jolloin apurahakaudet vain hypättäisiin yli TE-keskuksissa. Apurahatyö olisi pelkästään hyväksyttävä syy olla poissa työmarkkinoilta samaan tapaan kuin esimerkiksi perhevapaalla olo.
- Apurahojen myöntäjien parempi informointi siitä, mitä apurahan myöntäminen merkitsee työttömälle työnhakijalle, esimerkiksi myönnettäessä työskentelyyn mainittava käyttöaika.

Työterveys ja aikuiskoulutustuki

Työsuhteissa toimivat freelancerit operoivat määräaikaississa työsuhteissa, jotka kestävät pisimmillään jonkun produktio esityskauden ja lyhimmillään yhden keikan. Tämän vuoksi työterveydenhuolto toteutuu harvoin freelancerin kohdalla.

Yrittäjämuusikko voi kustantaa itselleen työterveyshuollon, mutta harvalla on tähän varaa. Siksi myös yrittäjämuusikot ovat usein työterveyspalveluiden ulkopuolella.

Lyhytkestoisissa työsuhteissa toimivan muusikon ei ole myöskään mahdollista saada aikuiskoulutustukea, koska ei ole yksittäistä työnantajaa, joka tarjoaisi riittävän määrän työtunteja, joka oikeuttaisi aikuiskoulutustukeen.

Parannusehdotus:

- Allianssi-malli voisi tarjota mahdollisuuden tarjota keskitetysti palveluita freelanceasemassa työskenteleville
- Oikeus aikuiskoulutukseen pitäisi freelancerien kohdalla arvioida kokonaistulojen perusteella riippumatta työnantajien määrästä